

ФІНАНСОВЕ ПРАВО

ПЕЧОРА К. В.,аспірант кафедри економіко-правових
дисциплін*(Навчально-науковий інститут права
та психології Національної академії
внутрішніх справ)*

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.43>**ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ
ТОРГІВЛІ ВАЛЮТНИМИ ЦІННОСТЯМИ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ
НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ**

Стаття присвячена питанням здійснення публічного адміністрування торгівлі валютними цінностями, а також впливу діяльності суб'єктів адміністрування на забезпечення захисту національних інтересів держави.

Автор підкреслює, що торгівля валютними цінностями є невід'ємною складовою міжнародних фінансових відносин. Ці відносини охоплюють значний спектр діяльності, починаючи від обміну валют і завершуючи складними інвестиційними трансакціями.

Зазначається, що публічне адміністрування торгівлі валютними цінностями відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності в країні, захисту національних інтересів держави, запобіганні відтоку капіталу та боротьбі з незаконними фінансовими схемами.

Дослідивши думки науковців, автор стверджує, що незважаючи на широке використання терміну «система валютного регулювання», дослідники не дають чіткого його визначення, а розкривають лише зміст через його основні елементи.

У статті розкриваються види та зміст підходів до визначення сутності та механізмів валютного регулювання, зокрема: ліберальний, регулюючий, змішаний та нульовий підходи.

На думку автора, в Україні процес здійснення торгівлі валютними цінностями, регулюється через систему суб'єктів публічного адміністрування, які забезпечують стабільність валютного ринку, правовий захист учасників ринку та контроль за дотриманням законодавства. Основними суб'єктами, залученими до цієї системи, є державні органи, їх підрозділи та інституції, які взаємодіють задля здійснення належного публічного адміністрування торгівлі валютними цінностями.

Узагальнюючи позиції науковців, автор вказує, що до суб'єктів публічного адміністрування торгівлі валютними цінностями загалом відносять: 1) органи державної влади та місцевого самоврядування, які уповноважені здійснювати контроль та регулювання операцій з валютними цінностями; 2) державні та недержавні організації, що здійснюють функції регулювання, моніторингу та контролю; 3) регулятори, контролери та безпосередні виконавці валютного регулювання, а також міжнародні організації, які впливають на політику держави; 4) законодавчі органи, виконавча влада, судові інстанції, а також органи фінансового моніторингу; 5) правоохоронні органи, які забезпечують протидію правопорушенням у сфері торгівлі валютними цінностями.

Запропоноване авторське бачення стосовно визначення переліку суб'єктів публічного адміністрування торгівлі валютними цінностями. Так, автор до них відносить: державні органи, установи, організації та посадові особи, які наділені повноваженнями щодо регулювання, моніторингу, контролю та забезпечення законності операцій з валютними цінностями з метою підтримання стабільності валютного ринку, запобігання фінансовим правопорушенням та захисту національних інтересів держави.

У прикінцевій частині статті розглянуто ознаки суб'єктів публічного адміністрування торгівлі валютними цінностями, зокрема: юридична основа діяльності; компетенція; мета діяльності. Також висвітлено напрямки здійснення публічного адміністрування торгівлі валютними цінностями. До останніх автор відносить: 1) контроль банківської системи; 2) управління державним боргом в умовах бюджетного дефіциту та стрімкого зростання бюджетної заборгованості; 3) регулювання обсягів кредитних операцій та грошової емісії.

Ключові слова: валютні відносини, фінансова стабільність, грошово-кредитна політика, механізм валютного регулювання, фінансовий моніторинг, контроль, правопорушення.

Pechora K. V. The impact of the activities of public administration entities in the trade of currency values on ensuring the protection of the national interests of the state

The article is devoted to issues of public administration of trade in currency values, as well as the impact of the activities of administrative entities on ensuring the protection of national interests of the state.

The author emphasizes that trading in foreign exchange is an integral part of international financial relations. These relations cover a significant range of activities, ranging from currency exchange to complex investment transactions.

It is noted that the public administration of trade in currency values plays an important role in ensuring financial stability in the country, protecting the national interests of the state, preventing capital outflow and fighting against illegal financial schemes.

Having examined the opinions of scholars, the author argues that despite the widespread use of the term «currency regulation system», researchers do not provide a clear definition of it, but only reveal its meaning through its main elements.

The article reveals the types and content of approaches to determining the essence and mechanisms of currency regulation, in particular: liberal, regulatory, mixed, and zero approaches.

According to the author, in Ukraine, the process of trading in currency values is regulated through a system of public administration entities that ensure the stability of the currency market, legal protection of market participants and control over compliance with the law. The main entities involved in this system are state bodies, their divisions and institutions that interact to implement proper public administration of trading in currency values.

Summarizing the positions of scientists, the author indicates that the subjects of public administration of trade in foreign exchange generally include: 1) state authorities and local governments authorized to exercise control and regulation of transactions with foreign exchange; 2) state and non-state organizations that perform the functions of regulation, monitoring and control; 3) regulators, controllers and direct executors of foreign exchange regulation, as well as international organizations that influence state policy; 4) legislative bodies, executive authorities, judicial authorities, as well as financial monitoring bodies; 5) law enforcement agencies that ensure the prevention of offenses in the field of trade in foreign exchange.

The author's vision is proposed regarding the definition of the list of subjects of public administration of trade in currency values. Thus, the author includes: state bodies, institutions, organizations and officials who are empowered to regulate, monitor, control and ensure the legality of transactions with currency values in order to maintain the stability of the currency market, prevent financial offenses and protect the national interests of the state.

The final part of the article examines the characteristics of subjects of public administration of trade in currency values, in particular: legal basis of activity; competence; purpose of activity. The directions of public administration of trade in currency values are also highlighted. The author includes the following as the latter: 1) control of the banking system; 2) management of public debt in conditions of budget deficit and rapid growth of budget debt; 3) regulation of the volume of credit transactions and money emission.

Key words: *currency relations, financial stability, monetary policy, currency regulation mechanism, financial monitoring, control, offenses.*

Вступ. В умовах глобалізаційних процесів, що безпосередньо торкаються і України, торгівля валютними цінностями є невід'ємною складовою міжнародних фінансових відносин. Вони охоплюють широкий спектр діяльності, починаючи від обміну валют і завершуючи складними інвестиційними транзакціями. Валютні відносини також є ключовими і в розрізі захисту національних інтересів держави.

Наразі відносини, що мають місце на валютному ринку урегульовуються Конституції України, Законом України «Про валюту і валютні операції» [1], Законом України «Про Національний банк України» [2], Законом України «Про банки і банківську діяльність», а також іншими законодавчими та підзаконними нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до чинного законодавства. Валютні відносини є складовою частиною економіки країни, ефективна організація яких є важливою частиною публічного адміністрування торгівлі валютними цінностями (далі – ТВЦ). Публічне адміністрування ТВЦ, передбачає втілення комплексного механізму регламентованих дій відповідних суб'єктів публічного адміністрування.

Постановка завдання. Висвітлені у статті актуальні питання частково знайшли своє відображення у роботах вітчизняних вчених, зокрема: О. С. Шевчика, М. В. Старинського, А. В. Попової, Л. К. Воронової, Н. В. Воротіної та інших. Наразі ж змістовних та деталізованих досліджень із зазначеної тематики у сьогодишній науковій літературі немає.

Метою статті є актуалізація питань здійснення публічного адміністрування торгівлі валютними цінностями, а також впливу діяльності суб'єктів адміністрування на забезпечення захисту національних інтересів держави.

Актуальність даної статті обумовлена: 1) необхідністю теоретичного осмислення закономірностей розвитку сучасного механізму публічного адміністрування торгівлі валютними цінностями; 2) формуванням теоретичної концепції дослідження впливу діяльності суб'єктів публічного адміністрування на забезпечення захисту національних інтересів держави.

Результати дослідження. Варто підкреслити, що публічне адміністрування ТВЦ відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності в країні, захисту національних інтересів держави, запобіганні відтоку капіталу та боротьбі з незаконними фінансовими схемами. Належне публічне адміністрування ТВЦ є основою для підтримки курсової стабільності, залучення іноземних інвестицій та забезпечення захисту національних інтересів держави.

Публічне адміністрування ТВЦ включає поняття системи валютного регулювання. Так, незважаючи на широке використання зазначеного терміну, науковці не дають чіткого його визначення, а розкривають лише зміст через його основні елементи. При цьому

систему валютного регулювання пропонується розглядати як сукупність нормативно-правових та організаційно-інструментальних елементів, об'єднаних спільними принципами, цілями та завданнями, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування національної валютної системи та стабільного економічного розвитку шляхом регулювання поведінки учасники міжнародних і внутрішніх валютних відносин. Складовою частиною системи валютного регулювання є принципи, цілі і завдання, об'єкти, суб'єкти, нормативно-правова база, умови та порядок здійснення валютних операцій, а також сукупність засобів регулювання.

Цілі валютного регулювання визначаються грошово-кредитною політикою держави та поділяються на стратегічні і тактичні. Реалізація поставлених цілей відбувається в результаті виконання чітко визначених завдань грошово-кредитного регулювання, основним з яких є створення умов для функціонування валютного ринку та діяльності учасників валютних відносин.

У науковій літературі існує декілька підходів до визначення сутності та механізмів валютного регулювання:

1. *Ліберальний підхід*. Прихильники такого бачення вважають, що держава має мінімізувати своє втручання у відносини, що формуються на валютному ринку. Основні положення даного підходу:

- вільний ринок – валютний курс має формуватися на основі взаємодії попиту та пропозиції без втручання центрального банку;
- відсутність контролю за рухом капіталу – забезпечення свободи для інвесторів та підприємницької діяльності у здійсненні транзакцій;
- ризик і гнучкість – лібералізація валютного регулювання дозволяє економіці швидше адаптуватися до зовнішніх викликів.

Прикладом реалізації такого підходу є політика багатьох розвинених країн світу із вільно плаваючими валютними курсами [3, с. 195].

2. *Регулюючий підхід*. На думку прихильників такого підходу, державне втручання у валютні відносини є необхідним з метою запобігання валютним кризам та підтримки стабільності. Основні положення такого підходу:

- фіксовані чи керовані курси – держава визначає курс національної валюти та проводить інтервенції на ринку;
- контроль за рухом капіталу – запобігання раптовим відтокам капіталу, які можуть спричинити кризу;
- пріоритет національної економіки – валютна політика повинна враховувати інтереси експортерів та імпортерів [4, с. 37].

Даний підхід активно використовується в країнах, які знаходяться на стадії економічного зростання та мають потужну економіку.

3. *Змішаний підхід*. Значна кількість сучасних дослідників наголошують на необхідності поєднання елементів як ліберального, так і регулюючого підходів, що включають:

- гнучкі курси з втручанням – валютний курс формується ринковими механізмами, але центральний банк може здійснювати інтервенції у разі значної валютної амплітуди;
- обмеження для нестабільних економік – у країнах з високим рівнем інфляції чи дефіцитом платіжного балансу, можливе тимчасове введення валютного контролю;
- розвиток інституцій – стабільна валютна система можлива лише за умови ефективної роботи банківської системи та дотримання валютного законодавства [5, с. 94].

4. *Нульовий підхід*. Ще одна частина вчених вважають, що будь-яке валютне регулювання є штучним обмеженням ринку, яке, в свою чергу:

- створює бюрократію та можливості для корупції;
- перешкоджає природному руху капіталу, що може стримувати інвестиції;
- спричиняє перекоси в економіці через фіксацію курсу чи інші обмеження [6, с. 782].

Підкреслимо, що система валютного регулювання є складним механізмом, який залежить від економічних умов, політичних факторів та глобальних тенденцій.

У різні історичні періоди держави використовували різноманітні підходи до регулювання, і кожен із них має як свої переваги, так і вади. Україна, як країна з ринковою економічною системою, рухається в напрямку лібералізації валютного ринку, водночас зберігаючи контроль за ключовими аспектами для захисту національних інтересів держави.

ТВЦ є важливим елементом функціонування економіки будь-якої держави. В Україні цей процес регулюється через систему суб'єктів публічного адміністрування, які забезпечують стабільність валютного ринку, правовий захист учасників ринку та контроль за дотриманням законодавства. Основними суб'єктами, залученими до цієї системи, є державні органи, їх підрозділи та інституції, які взаємодіють задля здійснення належного публічного адміністрування ТВЦ.

У сучасній науковій літературі існує чимало підходів до визначення суб'єктів публічного адміністрування ТВЦ. Так, О. С. Шевчик визначає суб'єктів публічного адміністрування як органи державної влади та місцевого самоврядування, які уповноважені здійснювати контроль та регулювання операцій з валютними цінностями. Особливу увагу приділено ролі Національного банку України (далі – НБУ) у формуванні монетарної політики [7, с. 767].

Інший науковець, М. В. Старинський наголошує на багаторівневій структурі суб'єктів, яка включає як державні, так і недержавні організації, що здійснюють функції регулювання, моніторингу та контролю. Дослідник акцентує увагу на взаємодії НБУ з комерційними банками [8, с. 74].

В свою чергу, А. В. Попова визначає суб'єктів публічного адміністрування через їх функціональне призначення, зокрема: регулятори, контролери та безпосередні виконавці валютного регулювання. До суб'єктів віднесено також міжнародні організації, які впливають на політику держави [9, с. 69].

Л. К. Воронова пропонує класифікацію суб'єктів на основі їх повноважень, а саме: законодавчі органи, виконавча влада, судові інстанції. Особливу роль відіграють органи фінансового моніторингу [10, с. 215].

Н. В. Воротіна визначає суб'єктів через їх компетенцію у сфері регулювання валютного ринку. Важливим елементом є діяльність правоохоронних органів у запобіганні правопорушенням у цій сфері [11, с. 16].

Проаналізувавши вищенаведені визначення доходимо розуміння, що всі автори визнають ключову роль державних органів у публічному адмініструванні ТВЦ. НБУ є центральним суб'єктом у цій сфері. М. В. Старинський та А. В. Попова додають до переліку суб'єктів міжнародні організації, тоді як О. С. Шевчик акцентує увагу лише на внутрішніх органах. Л. К. Воронова та Н. В. Воротіна розширюють перелік суб'єктів, включаючи правоохоронні органи та судові інстанції. Деякі автори, такі як М. П. Кучерявенко та О. М. Козирін, наголошують на важливості співпраці України з міжнародними організаціями, такими як Міжнародний валютний фонд та Світовий банк, у формуванні політики регулювання ТВЦ [12, с. 148].

Проблематика суб'єктів публічного адміністрування ТВЦ пов'язана з необхідністю адаптації до сучасних викликів, таких як цифровізація фінансових ринків та інтеграція до глобальної економіки. Подальші дослідження можуть зосереджуватися на аналізі ефективності співпраці між суб'єктами та розробці рекомендацій щодо вдосконалення їх діяльності.

Визначення суб'єктів публічного адміністрування ТВЦ є важливим аспектом у розумінні механізмів регулювання валютного ринку. Підходи різних авторів доповнюють одне одного, формуючи комплексне бачення цієї проблематики. Подальший розвиток законодавства та наукових досліджень у сфері ТВЦ, сприятиме підвищенню ефективності публічного адміністрування.

Вважаємо, що поняття суб'єктів публічного адміністрування ТВЦ можна визначити як-то: державні органи, установи, організації та посадові особи, які наділені повноваженнями щодо регулювання, моніторингу, контролю та забезпечення законності операцій з валютними цінностями з метою підтримання стабільності валютного ринку, запобігання фінансовим правопорушенням та захисту національних інтересів держави.

Запропоноване авторське визначення базується на аналізі законодавчих актів України, міжнародного досвіду, а також наукових праць провідних вчених у сфері публічного адміністрування, зокрема О. С. Шевчик, М. В. Старинського, А. В. Попової та інших. З наведеного вище визначення, можемо виділити наступні ознаки суб'єктів публічного адміністрування ТВЦ:

1) *юридична основа діяльності* – суб'єкти діють відповідно до законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів;

2) *компетенція* – включає регулювання валютних операцій, здійснення фінансового моніторингу, застосування заходів впливу до порушників валютного законодавства;

3) *мета діяльності* – забезпечення фінансової стабільності держави, зменшення ризиків у сфері валютних операцій, запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Варто підкреслити, що ефективність публічного адміністрування безпосередньо залежить від злагодженої взаємодії між усіма учасниками системи. Регулятори, контролюючі органи та правоохоронні структури працюють спільно та системно, щоб забезпечувати дотримання законодавства, запобігати правопорушенням та створювати умови для прозорого функціонування валютного ринку.

Публічне адміністрування ТВЦ має здійснюватися в таких напрямках:

– контроль банківської системи – з метою зміцнення її ліквідності, тобто здатності своєчасно покривати вимоги вкладників;

– управління державним боргом в умовах бюджетного дефіциту та стрімкого зростання бюджетної заборгованості – у разі збільшення впливу державного кредиту на ринок позичкових капіталів;

– регулювання обсягів кредитних операцій та грошової емісії – з метою впливу на господарську діяльність суб'єктів ринку. Лише при визначенні та дотриманні конкретних цілей публічного адміністрування ТВЦ, що встановлені на конкретний проміжок часу, можливий вплив публічного адміністрування на всі зазначені вище сфери.

Отже, в результаті написання даної статті доходимо таких **висновків**: діяльність суб'єктів публічного адміністрування ТВЦ в Україні є взаємопов'язаною та взаємодоповнюючою. Завдяки чітко визначеним функціям та завданням кожного органу публічного адміністрування торгівлі валютними цінностями, а також їх взаємодії, забезпечується стабільність і прозорість валютного ринку, що є ключовим для захисту національних інтересів держави.

Список використаних джерел:

1. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> (дата звернення: 18.01.2025).
2. Про Національний банк України : Закон України від 20 трав. 1999 р. № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 18.01.2025).
3. Мельник П. В., Тарангул Л. Л., Гордей О. Д. Банківські системи зарубіжних країн : підручник. Київ, 2010. 586 с.
4. Кривенко А. О. Лібералізація валютного ринку України: сучасні підходи. *Економіка і регіон*. 2020. № 4. С. 37–45.
5. Карлін М. І. Фінанси зарубіжних країн : навчальний посібник. Київ : Кондор, 2014. 384 с.
6. Карпенко О. В. Валютний нагляд: сучасний стан і напрями вдосконалення. *Економічний дискурс*. 2021. № 67. С. 782–805.
7. Шевчик О. С. Валютні операції, як об'єкт валютного контролю. *Форум права*. 2012. № 2. С. 763–768.
8. Старинський М. В. Щодо поняття «валютні правовідносини». *Цивільно-правове забезпечення розвитку економіки України* : зб. тез вуєкр. наук.-практ. конф. Донецьк : ТОВ “Цифрова типографія”, 2010. С. 74–75.
9. Попова А. В. Державне регулювання ринків небанківських фінансових послуг у повоєнний період. *Право України*. 2023. № 8. С. 68–79.
10. Воронова Л. К. Фінансове право України : підручник. Київ : Прецедент, 2006. 448 с.
11. Григоренко М. В. Регулювання обігу валютних цінностей у контексті євроінтеграційних процесів. *Фінанси України*. 2021. № 5. С. 15–23.
12. Чухно О. С. Міжнародний досвід регулювання валютних ринків. Харків : Фоліо, 2020. 649 с.

